

Razlučiti i pratiti

Obilježja *Amoris laetitia*

Juan Carlos Scannone SJ*

Moto *Miserando atque eligendo* za svoj je biskupski grb izabrao Bergoglio, a poslije ga je preuzeo i kao Papa. To se odnosi ne samo na Božje milosrđe, nego i na činjenicu da On izabire — Bergogliu, kao i svakoga od nas — na poseban, osobni i poosobljavajući način.

Milosrdna Očeva ljubav ljubi svojeg Sina — u terminologiji Romana Guardinija — kao »konkretno živućega« i, u Kristu, ljubi svakog i svaku od nas posebno kao »konkretno živuće« u vlastitoj i neponovljivoj jedinstvenosti. Podsjećamo da je Bergoglio kao srž svoje doktorske teze iz teologije, o Guardiniju, izabrao njegovo djelo koje nosi naslov *Suprotnost. Rasprava za filozofiju konkretnog živućega*,¹ misleći prvotno na Krista, ali i na svaku ljudsku osobu kao pojedinačnu i jedinstvenu.

»Konkretni živući« u Guardinija odgovara »konkretnomu općemu« Mauricea Blondela (vrlo različitom od Hegelova) ili onoga što argentinski filozof Mario Casalla naziva »opći smješten«,² čija je univerzalnost stvarna, ne apstraktna, nego konkretna, živa, smještena i analogna prema povijesnim vremenima, kulturalnim prostorima i osobnim jedinstvenostima.

* Juan Carlos Scannone, SJ, profesor na Teološkom fakultetu San Miguel, Buenos Aires, Argentina. — Članak je tiskan 7. rujna 2017. u *La Civiltà Cattolica*, 168(4015), 11–23. Prijevod s talijanskoga: p. Vatroslav Halambek, SJ.

1 Usp. R. Guardini, *Der Gegensatz. Versuche zu einer Philosophie des Lebendigkonkreten*, Mainz, Grünewald, 1985. Ovdje se služimo posljednjim talijanskim prijevodom tog djela, *L'opposizione polare, Saggio per una filosofia del concreto vivente*, Roma, La Civiltà Cattolica — Corriere della Sera, 2014, jer se prijevod riječi *der Gegensatz* riječima »polarna suprotnost« čini prikladnijom za romanske jezike.

2 Usp. F. Lefèvre, *L'itinéraire philosophique de Maurice Blondel. Propos recueilli par Frédéric Lefèvre*, Paris, Spes, 1928; M. Casalla, »Filosofía y cultura nacional en la situación latinoamericana contemporánea«, u O. Ardilles i dr., *Hacia una filosofía de la liberación latinoamericana*, Buenos Aires, Bonum, 1973, 38–52. O općem smještenom i analognom, usp. J. C. Scannone, *Religión y nuevo pensamiento, Hacia una filosofía de la religión para nuestro tiempo desde América Latina*, Barcelona — Mexico D. F. Anthropos — UAM (Iztapalpa), 2005, pogl. 7. I von Balthasar govori o analogiji kad je riječ o zvanjima i poslanjima pojedinaca, prilagodenima osobnosti svakoga (usp. H. Urs von Balthasar, *Theodramatik*, sv. 2: *Die Personen des Spiels*, drugi dio: *Die Personen in Christus*, Einsiedeln, Johannes Verlag, 1978, 256 sl.).

Iz toga slijedi da takvomu uzorku univerzalnosti i pojedinačnosti ne odgovara — u moralu — jednostavno jednoznačnoj i nepovijesnoj kazuistici, pa ni dvosmi-slen i relativistički moral »situacije«, nego savjesno osobno duhovno razlučivanje, poput onoga što ga predlaže apostolska pobudnica *Amoris laetitia* (AL): osobno razlučivanje praćeno pastoralnim crkvenim razlučivanjem koje će ga potvrditi s ciljem da se nađe volja Očeva, prema Kristu kao vrhovnomu kriteriju u svjetlu i po snazi Duha Svetoga. Doista, Gospodin Isus i Duh dvije su Očeve ruke i u praksi osobnog i crkvenog razlučivanja. U povijesti, koja je svaki put pojedinačna i jedincata u onih »konkretnih živućih«, a to smo svi mi kao ljudska bića, Krist — kako nudi Evanđelje — jest vrhovni objektivni kriterij razlučivanja, a Duh je najintimniji subjektivni pokretač.

Osobno razlučivanje

Medu bilješkama kojima se za svoju doktorsku tezu služi Bergoglio je pre-pisao i komentirao jedan san što ga je Guardini imao i ispričao.³ Filozof pri-povijeda kako mu je upravo u snu objavljeno da pri rođenju svaki muškarac i svaka žena dobivaju svoju vlastitu riječ ili neku vrst povjerljivosti, poput lozinke (*Password*), što je istodobno i dar (*Gabe*) i zadatak (*Aufgabe*), sigurnost i rizik. Tako da bi sve što nam se dogodi tijekom života imalo biti prijevod, objašnjenje, ostvarenje i ispunjenje te žive riječi.

Ta se riječ daje svima i svakomu, no svaki put u različitoj prigodi, kao vodstvo na putu i kao načelo razlučivanja kako bi mogla upravljati nas u našem traženju i nalaženju aktualne volje Božje. I ne samo da nas usmjeruje u izboru našeg posebnog poziva i poslanja u životu, nego može također to izvesti u mogućim takozvanim „nepravilnim situacijama“. Nije doista riječ o statičkoj, apstraktnoj i bezvremenskoj silogističkoj primjedbi općih načela, nego o povijesnom, dinamičkom, kontekstualiziranom i otvorenom duhovnom procesu. Moglo bi se reći da to izručenje ili riječ–navještaj upućuje na izbor, zvanje i posebno poslanje svakoga, poziv Božji, koji je kao i naše vlastito ime — što nam ga On badava daje — i koje će, prema Guardiniju, biti temelj riječi koju će nam izreći pravedni Sudac na sudnji dan.

U svojim bilješkama za doktorat Bergoglio to naziva »egzistencijalnom karizmom«,⁴ koja prethodi i evandeoskoj karizmi, jer se ona temelji na prvoj kao što se otkupljenje temelji na stvaranju. Čitav je život pozitivan ili negativan odgovor tomu prvotnomu pozivu što ga svaka ljudska osoba osjeća u sebi jer ju pogada u razumno srce, a to znači u njezinu osobnu intimnost. Život je ionako satkan od *susreta, razilaženja te ponovnih susreta* s tom živom riječi koja nas priziva. Susreti i ponovni susreti očituju naše životno *su–glasje* ili slaganje s njom, a *nesuglasja* su znak ili traženja susreta koji se još nije zbio ili pak su znak razilaženja. Sveti

3 Usp. D. J. Fares, »Prefazione. L'arte di guardare il mondo«, u R. Guardini, *L'opzione polare*, VIII sl, bilj. 1.

4 Usp. na istom mj., IX–XI.

Ignacije tvrdi da onaj koji ide iz dobra u bolje blago upija Božji poziv poput spužve kap vode, a ne odbija ga kao kamen. Slijedeći stoga slušnu metaforu, govorit će se o afektivnom suzvučju i nesuglasju, što u duhovnom ignacijevskom izričaju zvuči kao utjeha i suhoća, ili, doslovno, bezutješnost (*consolatione/desolatione*).

Kako bi se shvatila mudrosna spoznaja Božje volje do koje se tako dopire, može nam pomoći ono što u drugom kontekstu govori papa Franjo kad se poziva na »afektivnu srodenost koju daje ljubav«,⁵ ili na činjenicu da »Bog obdaruje vjernike u cjelini instinktom vjere — *sensus fidei* — koji im pomaže raspoznati ono što doista dolazi od Boga. Prisutnost Duha Svetoga daje kršćanskim vjernicima stanovitu srodenost s božanskim stvarnostima i mudrost koja im omogućava da ih shvate na intuitivan način, iako ne raspoložu primjerenim orudima da ih jasno izraze.«⁶ U oba se teksta Papa izričito usmjerava na spoznaju *per connaturalitatem* (po naravi), koju uči sv. Toma kad govori o daru mudrosti. Nije riječ o čistoj osjećajnosti, nego o srcu, prema Pascalu, o *thymos* (središte osobnosti) u Platona, kako to tumači Paul Ricœur⁷ kao razumno i mudro osjećanje.

To tumačenje koje o Guardiniju daje Bergoglio podsjeća na događaj poziva i odgovora u francuskoj suvremenoj fenomenologiji, a to znači u Emmanuela Lévinasa, Paula Ricœura, Jen–Louis Chrétiena, (djelomično) Michela Henrya i ponajviše u Jean–Luc Mariona, s fenomenološkim svodenjem na čistu narav poziva kao apsolutno izvornog dara.⁸

Prema našem mišljenju, ono što je Bergoglio tada nazvao »egzistencijalnom karizmom« (preobraženom po evandeoskoj) jest samo iskustvo prvog vremena izbora:⁹ uključuje da se pustimo bez otezanja da nas Božji poziv pokrene, kao Matej, ili kao Pavao u Damasku, umirući »vlastitoj ljubavi, htijenju i interesu«, kako bismo se obratili Gospodinu i tako uskrsnuli na novi život.

Iz toga slijedi da drugo vrijeme izbora, u kojem se razlučuje s pomoću utjehe i suhoće, to biva počevši od suglasja i nesuglasja glede spomenute kerigme koja se živi u vjeri, a djeluje po ljubavi. U biti ritam utjehe i suhoće, za onoga koji razlučuje, oertava smjer i put prema što više mogućem vjernom odgovoru pozivu Božjemu u svakom trenutku. Karl Rahner i paragvajski isusovački teolog i biskup Daniel Gil, različitim su izričajima tumačili to drugo vrijeme ignacijevskog izbora

5 Papa Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, br. 125.

6 Na istom mj. 119.

7 O spoznaji po naravi (*per connaturalitatem*) u sv. Tome vidi, među drugim tekstovima, *Sum. Theol.* II–II, q. 45, a. 2, c. Ricœur je stavlja u vezu sa srcem i s Platonovim *thymos*: usp. P Ricœur, *Finitude et culpabilité*, I: *L'homme faillible*, Paris, Aubier, 1960.

8 Ponajprije se pozivamo na J.–L. Mariona, *Réduction et donation. Recherches sur Husserl, Heidegger et la phénoménologie*, Paris, Puf, 1989, 272–302; Isti: *Étant donné. Essai d'une phénoménologie de la donation*, na istom mj., 1997, 28 sl.

9 Usp. Sv. Ignacije Lojolski, »Tri vremena da se učini zdrav i dobar izbor u svakom od njih« i »Pravila za razlikovanje duhova«, u Isti, *Duhovne vježbe*, brojevi: 175–188 i 313–336. Usp. J. C. Scannone, *Discernimiento filosófico de la acción y pasión históricas. Planteo para el mundo global desde América Latina*, Barcelona — Mexico, D. F., Anthropos — Universidad Iberoamericana, 2009; Isti, »Church an Spiritual Discernment in a Secular Age and a Global World«, u *Atti del Congresso »Renewing the Church in a Secular Age. Holistic Dialogue and Kenotic Vision«*, Roma, Pont. Univ. Gregoriana, 4–5 ožujka 2015.

u povezanosti s prvim vremenom. Utjehe nam doista omogućuju suglasiti se s onim što Gospodin želi za nas ovdje i sada, a suhoće nas upozoravaju o mogućem nesuglasju.¹⁰

Napokon, treće se vrijeme izbora odvija u miru, to jest kad nema ni utjehe ni suše. Onaj tko obavlja duhovne vježbe djeluje umom prosvjetljenim vjerom, bilo da odmjeruje pred Bogom razloge za i protiv te odluke, bilo odlučujući kako bi to učinio u konačnom trenutku smrti ili posljednjega suda, i tako dalje, utječući se napokon Božjoj potvrdi u unutarnjem miru i skladu, slijedom uskladbe s onim što Bergoglio naziva »egzistencijalna karizma«, osvjetljena i preobražena »evanđeoskom kerigmom«.

Prema našem mišljenju, razum tada djeluje ne na kazuistički način, nego analogno. Uporaba razuma odgovala bi onomu što meksički filozof, dominikanac Mauricio Beuchot i njegova škola nazivaju »analogna hermeneutika«.¹¹

Kad je riječ o bilo kojem trenutku izbora, sva tri vremena pretpostavljaju, da se ne bismo varali, ignacijevsku ravnodušnost koja u ljubavi daje prednost Božjoj volji naspram vlastite, oslobođena od »neurednih nagnuća«. Već je Aristotel učio da u praktičnim pitanjima etike i politike mudro i razborito djelovanje pretpostavlja »ispravnu težnju«.¹² A, u nama bliže doba, oni koje je Ricœur nazvao »stručnjacima sumnje« (Marx, Freud, Nietzsche) upozoravaju na iluzije pod vidikom dobra i na možebitnu zlonamjernost,¹³ zbog nedostatka afektivne ispravnosti.

Zbog toga kanadski isusovac Bernard Lonergan zahtijeva — i za bavljenje teološkom znanošću — »afektivno obraćenje« kao krunu i sigurnost etičkog obraćenja i kao integraciju vjerskog kršćanskog obraćenja u »dinamičko stanje zaljubljenog bića (*being in love*) u Boga koji nas je prvi ljubio«.¹⁴

Znači da nas na taj ignacijevski postupak — koji može izgledati uobičajen u izboru životnog poziva ili u važnim odlukama koje se tiču života, suživota i poslanja — Papa potiče da ga primijenimo — bilo pod osobnim vidikom bilo pod pastoralnim vidikom — u svim slučajevima, ali ponajviše u najtežim. Ti se pak najteži slučajevi doista ne razrješuju pukom silogističkom primjenom neke norme, nego se odnose na situacije koje se očituju usred povijesnih ograničenja, uvjetovanosti i nesavršenosti — a one su psihološke, kulturalne, socijalne pa čak i biološke¹⁵ — te zahtijevaju razlučivanje.

10 Usp. K. Rahner, »Die Logik der existentiellen Erkenntnis bei Ignatius von Loyola«, u Isti, *Das Dynamische in der Kirche*, Freiburg, Herder, 1958, 74–148; D. Gil, *La consolación sin causa precedente. Estudio hermenéutico-teológica sobre los n° 330, 331 y 336 de los Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola y sus principales comentaristas*, Roma — Montevideo, CIS, 1971.

11 Usp. M. Beuchot, *Tratado de hermenéutica analógica*, Mexico D. F., Ítaca, 1997.

12 Usp. Aristotel, *Nikomahova etika*, I. VI, pogl. 2.

13 Usp. P. Ricœur, »La critique de la religion«, u *Bulletin du Centre Protestant* 16 (1964) 5–16.

14 Usp. B. Lonergan, »Natural Rights and Historical Mindness«, u F. Crowe (ed.), *A Third Collection. Papers by Bernard J. F. Lonergan S.I.*, New York — London, Paulist Press, 1985, 161–183.

15 Papa Franjo, Apostolska pobudnica *Amoris laetitia*, br. 301–303; 308.

»Pratiti, razlučiti i integrirati slabost«

Osmo poglavlje pobudnice *Amoris laetitia* nosi ovaj naslov: »Pratiti, razlučivati i integrirati slabost«. Nije to središnje poglavlje u pobudnici niti je najvažnije, ali ono je za mnoge razlog uznemirenosti. U njemu se doista promiče put razlučivanja koji se rađa iz milosrđa pred ljudskom slabosti, a nastavlja se priznanjem s Drugim vatikanskim saborom, objektivna vrijednost subjektivne savjesti.¹⁶

U vezi s prvom točkom već nam je papa Franjo u *Evangelii gaudium* i u *Laudato si'* preporučio da »vodimo brigu o slabosti«¹⁷ teološkim stavom milosrđa, jer ono uključuje to da se ljubi nježnom ljubavi onoga tko je slab i koji trpi. U *Amoris laetitia* ponajprije je riječ o slabosti »ranjenih obitelji« (AL 305), kao znaku našeg vremena. One od Crkve zahtijevaju suvremeni odgovor ukoliko je ona po Srcu Kristovu milosrdna »poljska bolnica« (AL 291). U njoj se sućut majčinske ljubavi ima udružiti sa zahtjevima istine i pravde.

S druge pak strane, osmo poglavlje priznaje, na crti koncilске konstitucije *Gaudium et spes* (usp. GS 16), — prema tradicionalnomu nauku — dostojanstvo moralne savjesti kao posljednji kriterij moralnosti čina (*de facto*). Pastoralno, valja je znati poštovati, a ne nastojati je zamijeniti, premda je valja odgojiti. U biti savjest, premda je subjektivna, tvori sudbinske stvarnosti i povijesne objektivnosti. K tomu pobudnica tvrdi da »pojedinačna savjest mora biti bolje ugrađena u praksu Crkve u određenim situacijama koje objektivno govoreći ne odjelotvoruju naše shvaćanje ženidbe« (AL 303). Odatle nužnost i osobnog i crkvenog razlučivanja.

Ni na koji se način ne radi o tome da se promijeni nauk o predbračnoj čistoći ili o nerazrješivosti kršćanske ženidbe, nego, naprotiv, da se bolje shvate posljedice, posebice u vezi s onim što je nazvano »stanje grijeha«. Ima se priznati da, premda takvo stanje objektivno postoji, to ipak automatski ne uključuje da je onaj tko živi tako uvijek lišen Božje milosti. Stoga Papa tvrdi: »Negativan sud o objektivnoj situaciji ne uključuje sud o ubrojivosti ili krivnji dotične osobe« (AL 302). Malo potom veli: »Zbog uvjetovanosti i olakotnih čimbenika, moguće je da u objektivnoj situaciji grijeha — u kojoj ne postoji uopće ili dijelom subjektivna krivnja — osoba može živjeti u Božjoj milosti, može voljeti, a također može rasti u životu milosti i ljubavi, primajući u tu svrhu pomoć Crkve« (AL 305), uključujući i sakramente (usp. na istom mj. bilješka 351).

Crkva stoga može promijeniti svoj disciplinski mandat da u takvim slučajevima odbije odrješenje i pričest, a da ne mijenja svoj nauk, ali primjenjujući to svakoj posebnoj situaciji s osobnim i crkvenim razlučivanjem sukladno s »diskretnom« ljubavlju. Ona priznaje da činjenično jedinstvo, samo civilno ili rastavljeni i ponovno vjenčani, mogu ostvariti kršćanski ideal »barem na djelomičan i ana-

16 Među mnogim komentarima pobudnice *Amoris laetitia*, usp. dossier »'Amoris laetitia'. Il discernimento«, u *Vita Pastorale* 7 (2016) 33–50; neka se vidi tamo posebni prilog od: M. Yáñez, »Le situazioni irregolari«, 44–47.

17 Usp. Papa Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, br. 209–216.

logan način« (AL 292) te »sudjeluju u njezinu [Crkvenom] životu na nepotpun način« (AL 291). Slično Crkva »ne propušta vrednovati konstruktivne elemente u onim situacijama koje još uvijek ili više ne odgovaraju njezinu učenju o ženidbi (AL 292) kao i »znakove ljubavi koji na neki način odražavaju Božju ljubav« (AL 294) kojih ima u tim slučajevima.

U pobudnici se spominju ograničenja i uvjetovanosti različitih vrsta slobode (biološke, psihološke, socijalne, kulturalne...) i već spomenute olakšavajuće okolnosti.¹⁸ Bezbroj mogućih situacija priječi mogućnost davanja »novoga općeg pravila crkvenopravne naravi« (AL 300), jer opća pravila »u svojoj formulaciji ne mogu obuhvatiti apsolutno sve pojedine situacije« (AL 304). Odatle potreba za razlučivanjem pastoralno praćenim, koje »može prepoznati iskreno i pošteno ono što je trenutačno najvelikodušniji odgovor koji mogu dati Bogu i uvidjeti s određenom moralnom sigurnosti da je to ono što sam Bog traži usred konkretne složenosti nećijih ograničenosti, premda to još nije potpuno opredmećen ideal« (AL 303).

Očito je da se ne isključuje mogućnost samozavaravanja. Stoga se spominju zahtjevi za crkvenim praćenjem i prikladnost slušanja duhovnih učitelja s njihovim savjetima i pravilima razlučivanja, ponajprije o potrebi pravog etičkog i vjerskog obraćenja. A to uvijek uključuje afektivno obraćenje da bi se tražila i našla autentična volja Božja u smjeru većeg mogućeg dobra u određenoj povijesnoj okolnosti, a to znači u određenom „ovdje i sada“ dinamički otvorenom prema novim koracima duhovnog rasta. Podsjećamo na aristotelovski zahtjev za „ispravnom težnjom“ za svaku razboritu praktičnu odluku te ignacijevsko nadvladavanje „neurednih nagnuća“ da bi se učinio dobar izbor, priznajući da je to djelo obraćenja postupno u mogućoj mjeri i prema ograničenostima svakog trenutka te da se ima nastaviti tijekom cijelog života.

Crkveno i pastoralno razlučivanje

Crkva ne ostavlja same one osobe koje su u takvim situacijama povjerene njihovoj savjesti, nego ih kao majka i učiteljica prati u njihovoj slobodnoj kršćanskoj odgovornosti pred Bogom. Ona to čini prije svega odgajajući ih i informirajući ih te dajući im istodobno svjedočanstvo Božjeg milosrđa i ostajući »osjetljiva na dobro koje Duh Sveti sije usred ljudske slabosti«, poput »majke, koja, dok jasno izlaže svoje objektivno učenje 'čini ono dobro koje se da učiniti, čak i ako se time izlaže opasnosti da se zaprlja blatom s ulice'« (AL 308). Čitava Papina pobudnica ističe taj odgoj savjesti, premda ni Sinoda ni on sam ne pružaju neka »nova opća pravila« (AL 300).

Tomu općemu Učiteljstvu u Crkvi dodaju se potom pastoralne smjernice mjesnog biskupa o kojem papa Franjo izričito govori.

18 Usp. Isti, Apostolska pobudnica *Amoris laetitia*, br. 301–302; 308.

No riječ je iznad svega o pastoralnom praćenju svećenika u duhovnom vodstvu i/ili u ispovijedi: pobudnica se doista odnosi na »razgovor sa svećenikom, u nutarnosti (*foro interno*)«. To uključuje da i svećenik ima pratiti pokornika koji razlučuje, a ne samo da ga na neki način simpatično sluša, nego da razlučuje osjećaje samog njegova srca teologalnim stavom milosrđa, pastoralne ljubavi i ignacijevske indiferencije pred Božjom voljom. Pastir je predstavnik Krista i Crkve pred savješću vjernika koji iskreno želi razlučivati, tako da u svojem duhovnom praćenju uprisutnjuje crkveno razlučivanje. Papa se ne ograničava samo da se obraćaju svećenicima, jer poziva vjernike koji žive u zamršenim situacijama da s pouzdanjem pristupe razgovoru i »s laicima koji žive u predanosti Gospodinu« (AL 312) jer i oni su Crkva.

Vjerujemo da se tako postiže odgovorno osobno i crkveno razlučivanje pred Gospodinom i Crkvom, jer u tim pitanjima »ne postoje 'jednostavni recepti'« (AL 298). Papa Franjo priznaje da glede toga »postoje dvije logike koje se ponavljaju kroz povijest Crkve: marginalizacija i reintegracija«, a ipak samo druga odgovara duhu Evandjelja i beskrajnoj suosjećajnoj Božjoj ljubavi. Slijedom toga »valja izbjegavati prosudbe koje zanemaruju složenost različitih okolnosti te obratiti pozornost na način na koji osobe proživljavaju te okolnosti, odnosno zbog njih trpe« (AL 296).

Važno je imati uvijek taj stav evandeosko pastoralni — posebice u najzamršenijim slučajevima — što se osvjetljava i dvjema strujama suvremene filozofije. Prvo je egzistencijalna fenomenologija koja nas uči cijeniti temeljni stav — odnosno temeljno stanje duha — u njegovoj ontološkoj vrijednosti i spoznaje istine.¹⁹ Nešto se slično može reći o kreposti milosrđa kao temeljnom kršćanskom stavu duše. Drugo, analitička filozofija običnog izražavanja objašnjava važnost temeljnog stava koji pastoralni pratilac preuzima pred onim koji razlučuje u dijalogu s njim. Po toj filozofiji doista pragmatični trenutak izričaja dio je njegova semantičkog sadržaja.²⁰ To znači, kako tumači Ricœur, *način* i stav čime se nešto izriče — u našem slučaju pastoralni izričaj — dio je označenoga, to jest dio je onoga što se izriče, odnosno poruke koju pastir prenosi svojem sugovorniku²¹. Odatle važnost milosrdnog pastoralnog raspoloženja duha u praćenju i dijalogu.

Oni, naprotiv, koji slijede neevandeosku logiku marginaliziranja i isključivanja mogu također tvrditi nešto i njihova je tvrdnja apstraktna i pravovjerna, pa ipak, stavom koji zauzimaju priopćavajući je, zapravo prenose — a da možda ni nemaju namjere — poruku koja je protivna duhu Evandjelja. Stoga Papa svojim jednostavnim i dubokim izričajima poziva pastire da ne izriču krute prosudbe i

19 Pomislamo, primjerice, na duševno stanje vedrine, opuštenosti (*Gelassenheit*), koje je Martin Heidegger preuzeo od Meistera Eckharta: stav otvorenosti koji se ne nameće stvarnosti, nego je pušta da bude to što jest, da bi se ona i očitovala kakva jest, što se može usporediti s ignacijevskom indiferentnošću. Usp. M. Heidegger, *Gelassenheit*, Pfullingen, Neske, 1959.

20 Pozivamo se na drugog Ludwiga Wittgensteina, na Johna Austina, na Johna Searlea itd. Usp. J. C. Scannone, *Religión y nuevo pensamiento*, 211–222.

21 Usp. P. Ricœur, »Le modèle du texte: l'action sensée considérée comme un texte«, u Isti, *Du texte à l'action. Essais d'herméneutique II*, Paris, Seuil, 1986, 183–211.

da »izbjegavaju prosudbe koje zanemaruju složenost različitih okolnosti« (AL 296); da ne svrstavaju u strogo zadane okvire ili »u pretjerano krute tvrdnje, ne ostavljajući prostora odgovarajućem razlučivanju« (AL 298); da se ne ponašaju »poput kontrolora milosti, a ne kao njezini omogućitelji« (AL 310), pretvarajući Crkvu u carinarnicu umjesto u »očev dom gdje ima mjesta za svakoga s njegovim tegobnim životom« (na istom mj.), i da »izbjegavaju hladni birokratski moral u pristupanju osjetljivim temama« (AL 312).

Papa Franjo istodobno podsjeća pastire da je »uskogrudno zadržavati se i promatrati samo odgovaraju li postupci osobe općemu zakonu ili ne, jer to nije dovoljno da se razabere i zajamči potpuna vjernost Bogu u konkretnom životu ljudskog bića« (AL 304). »Stoga se pastir, veli Papa, ne može zadovoljiti samo time da primjenjuje čudoredne zakone na one koji žive u 'neredovitim' situacijama, kao da su kamenje kojim se nabacuje na živote ljudi« (AL 305). U tom slučaju doista se ima posla s ljudima »zatvorenih srdaca, koji se često skrivaju čak i iza crkvenih učenja, a koji 'zasjedoše na Mojsijevu stolicu i sude, pokoji put s visoka i površno, teške slučajeve i ranjene obitelji'« (na istom mj.). Papa Franjo, naprotiv, veli pastirima da »ne smijemo zaboraviti da 'milosrde nije samo djelo Oca, nego postaje kriterij za utvrđivanje tko su njegova prava djeca. Ukratko pozvani smo živjeti milosrde, jer je ono najprije nama očitovano'« (AL 310). To se najprije primjenjuje na pastire, sukladno s Bergogliovim geslom *Miserando atque eligendo* (Smilujući se i izabirući).

Praktične smjernice

Neizostavna sastavnica takve pastoralne pratnje brižna je prouka konkretne i objektivne i subjektivne, situacije, povijesti, okolnosti i uvjetovanja, mogućih olakšavajućih ili otežavajućih stvari »utvrđuje [u osobi ili situaciji] elemente koji mogu potpomoći evangelizaciju i ljudski i duhovni rast« (AL 293); među inim: iskrenu želju za sakramentom, kajanje, vjernost novomu drugu/družici, ljubav i skrb za djecu itd.

Na taj način Papa nas uči razlikovati situacije koje su polazište puta razlučivanja, kako to on sam čini u slučaju rastavljenih i ponovno oženjenih. I tako papa Franjo razlikuje — među ostalima — slučaj »druge veze koja je s vremenom ojačala, s novom djecom, dokazanom vjernošću, velikodušnim predanjem, kršćanskim zauzimanjem, sviješću o neredovitosti svoje situacije iz koje se teško vratiti natrag a da se ne osjeti u savjesti kako će se upasti u nove grijeh« (AL 298).

Stoga on savjetuje: »U tom postupku vrijedi preispitivati savjest u časovima promišljanja i pokore« (AL 300). Odmah potom nabraja neke točke koje rastavljeni i ponovno oženjeni imaju ispitati; moraju »se pitati kako su se ophodili s djecom pošto je ženidbeni savez zapao u teškoće; jesu li se trudili oko pomirenja; kako je napuštenomu bračnomu drugu; koje su posljedice novog odnosa na ostatak obitelji i zajednicu vjernika« (na istom mj.) i tako dalje.

Druga važna sastavnica o kojoj valja voditi računa ono je što je rečeno o duhovnom putu, njegovu eventualnom stupnjevanju, mogućem dobru u svakoj

okolnosti i trenutku — jer *ad impossibilia nemo tenetur* (nitko ne može biti prisiljen na nemoguće) — činjenica da »mali korak, usred velikih ljudskih ograničenosti, može biti ugodniji Bogu od, izvana gledano, ispravnog života onoga koji u svojem životu ne nailazi na veće teškoće« (AL 305).

Budući da je svaki slučaj poseban i ne može se odrediti opće pravilo za sve, nije moguće stvoriti neku kazuistiku razlučivanja: prije valja promatrati duh, duševno stanje onog s kim to valja učiniti »u strahu i trepetu«, ali s pouzdanjem u pomoć Božjeg milosrđa te s vjernošću Crkvenomu vodstvu, uključujući i nauk pobudnice *Amoris laetitia*. »Isus čeka da prestanemo tražiti ona osobna i zajednička skloništa koja nam omogućuju da se držimo podalje od vrtloga ljudskih drama i da umjesto toga uistinu prihvatimo susresti se s konkretnom stvarnošću drugih ljudi i upoznamo snagu njegove nježnosti. Kada to činimo, naš život postaje čudesno složena pustolovina« (AL 308). No pastoralni će plod biti »radost Evandjelja« i za vjernika kojega se to tiče kao i za pastira.

Takvu moguću »čudesnu zamršenost« života pastira (bilo da je duhovni vođa bilo ispovjednik) podržava — osim onoga što nudi sav materijal apostolske pobudnice te eventualna usmjerenja mjesnog biskupa — tradicija duhovnog razlučivanja u Crkvi sve od njezinih početaka, o čemu valja voditi računa. Osim toga, budući da se ne ostavlja sama savjest pojedinca, nego ju pastir prati a da je ne zamijeni, pastir u svojoj pastoralnoj pratnji nije izoliran subjekt, koji se poziva na sama sebe, nepovezan s pripadnošću i crkvenom službom, nego upravo predstavlja Crkvu.

U tom kontekstu postoje danas autori koji se pozivaju na sinodalnost Crkve — i ta je stvarnost draga papi Franji²² — podsjećajući da *syn-odos* znači »put [koji se čini] s [drugima]«. Odatle nastaje i prigoda da različite biskupske konferencije, usmjerene Papinom apostolskom pobudnicom, kao i mnogi svećenici pod vodstvom svojih biskupa, utvrde kriterije razlučivanja, da stoga ne upadnu u jednoznačnu kazuistiku. U biti riječ je o kriterijima, a ne o silogističkim izvedenicama. Oni se imaju primijeniti u svakom slučaju s posebnim razlučivanjem, sukladno s otvorenom i analognom hermeneutikom, u stavu vjernosti istini, ljubavi, pravdi i milosrđu sa svrhom da se »traži i nađe« za svaki pojedini slučaj ovdje i sada Božja volja.²³

22 Usp. D. Vitali, »I soggetti del discernimento: la Chiesa«, u »*Amoris laetitia*. Il discernimento«, 48–50.

23 Ovaj je članak autor predstavio na studijskom danu o *Amoris laetitia* na *L'Institute Catholique* u Parizu, 17. listopada 2016. Objavljen je također u P. Bordeyne — J. C. Scannone, *Divorcés remariés. Ce qui change avec Francois*, Paris, Salvator, 2017. Zahvaljujemo izdavaču.